



छट्टो पाढो

भगवंतस्स महावीरस्स विण्णाणं



‘वैज्ञानिक दृष्टिकोणा’तून विचार करणे - हे आजच्या विज्ञानयुगाचे वैशिष्ट्य मानले जाते. परंतु अर्धमागधी साहित्यात, विज्ञानाधिष्ठित विचारांच्या तेजस्वी शलाका चमकताना दिसतात.

‘आचारांग’ या अर्धमागधी ग्रंथातील, ‘वनस्पती व मनुष्य-यातील तुलना’ - त्यात निहित असलेल्या वैज्ञानिक सत्यामुळे, अतिशय ज्ञानवर्धक झालेली दिसते. प्रस्तुत पाठात या तुलनेसंबंधीचा उतारा उद्धृत केला आहे.

भगवान महावीरांचे विज्ञानमय विचार आपल्याला निश्चितपणे विचार करायला लावतील.

अद्धमागही भासाए निबद्धा एगारह-अंगगंथा ‘महावीरवाणी’ नामेण सुपसिद्धा। नीई-धम्म-अज्झत्थपहाणा इमे गंथा भगवं महावीरस्स विण्णाणदिट्ठीए वि पगासगा संति।

अम्हाणं अहोभगेण, अद्धमागही-भासा-निबद्धे ‘आयारंग’ नामए गंथे वणस्सइजीवाणं माणुस्सेण तुलणा-पदं उवलब्भइ। आयारंगस्स ‘सत्थ-परिण्णा’ अज्झयणे कहियं -

“ इमं पि जाइधम्मयं, एयं पि जाइधम्मयं।
 इमं पि वुड्ढिधम्मयं, एयं पि वुड्ढिधम्मयं।
 इमं पि चित्तमंतयं, एयं पि चित्तमंतयं।
 इमं पि छिन्नं मिलाति, एयं पि छिन्नं मिलाति।
 इमं पि आहारगं, एयं पि आहारगं।
 इमं पि अणिच्चयं, एयं पि अणिच्चयं।
 इमं पि असासयं, एयं पि असासयं।
 इमं पि चयावचइयं, एयं पि चयावचइयं।
 इमं पि विपरिणामधम्मयं, एयं पि विपरिणामधम्मयं।”

अणंतरं भ. महावीरेण वणस्सईणं रक्खणट्ठं, अम्हाणं आवाहणं कयं। ‘रुक्खा रक्खियव्वा, रुक्खा संवड्ढियव्वा’ इमो संदेसो भ. महावीरेण अड्ढइज्ज-सहस्स-वरिस-पुव्वमेव दिण्णो। णवरं वणस्सईसु किंतु पुढवी-जल-वाऊ-अग्गीमाईसु सव्वेसु एगिंदिएसु विवेगपुव्वय-ववहारस्स विण्णत्ती कया।

तीए विण्णत्तीए जइ अम्हे बहुमाणं करेमो ता आगमिस्स-काले सुहिणा होमो, ण अण्णहा।

आहुणिए काले एगूणवीसइमे सयए वणस्सइ-विसयगं संसोहणं ‘सर जगदीशचन्द्र बसु’ महाभागेण कयं ति वयं जाणामो। पओगसालासु नाणाविह-पओगेहिं बसु-महाभागेण इमं तच्चं संठावियं, जहा - ‘मणुस्साणं इव वणस्सईणं वि विविहाओ भावभावणाओ संति।’

शब्दार्थ व टीपा

अज्झत्थपहाण (वि.) - अध्यात्मप्रधान.

विण्णाणदिट्ठीए - मूळ नाम 'विण्णाणदिट्ठि', स्त्रीलिंगी सप्तमी एकवचन.

पगासग (वि.) - प्रकाशक, प्रकाश टाकणारा.

एगूणवीसइमे सयए - एकोणिसाव्या शतकात.

इमं तच्चं संठावियं - या तथ्याची (सत्याची) स्थापना केली.

सत्थ-परिण्णा-अज्झयण - शस्त्रपरिज्ञा अध्ययन,

इमंपि जाइधम्मयं, एयंपि जाइधम्मयं - यांचा (मनुष्यांचा)

'जन्मणे' हा धर्म आहे आणि यांचाही (वनस्पतींचाही) 'जन्मणे' हा धर्म आहे.

वुट्ठिधम्मयं - 'वाढणे' हा ज्यांचा धर्म आहे असे (मनुष्य व वनस्पती)

चित्तमंतयं - 'सजीव असणे' हा ज्यांचा धर्म आहे असे.

छिन्नं मिलाति - तोडल्याने म्लान होतात.

आहारगं - 'आहार करणे' हा ज्यांचा धर्म आहे.

चयावचइयं - 'चयापचय' हा ज्यांचा धर्म आहे

विपरिणामधम्मयं - परिणमशील असणे अर्थात् वेगवेगळ्या अवस्थांमधून जाणे, हा ज्यांचा धर्म आहे.

अट्ठतइज्ज-सहस्स-वरिस-पुव्वं - अडीच हजार वर्षापूर्वी.

आगमिस्स काले - आगामी काळात, भविष्यकाळात.

स्वाध्याय

प्र. १ : पाइय-भासाए उत्तराणि लिहह ।

- (१) एगूणवीसइमे सयए वणस्सइविसयगं संसोहणं केण कयं ?
- (२) बसु-महाभागेण वणस्सईणं विसए किं सच्चं संठावियं ?
- (३) भगवं महावीरेण रुक्खाणं विसए को संदेसो दिण्णो ?

प्र. २ : थोडक्यात उत्तरे लिहा.

- (१) भगवान महावीरांनी वनस्पती आणि माणसांची केलेली तुलना, आपल्या शब्दात लिहा.
- (२) भगवान महावीरांच्या कोणत्या संदेशाचे पालन करणे, मानवी भविष्याच्या दृष्टीने महत्त्वाचे आहे ?

प्र. ३ : संदर्भासहित स्पष्टीकरण करा.

- (१) मणुस्साणं इव वणस्सईणं वि विविहाओ भावभावणाओ संति।

प्र ४ : व्याकरण

(अ) पुढील समासांचा विग्रह करून नावे लिहा.

महावीरो, महावीरवाणी, जाइधम्मयं, चित्तमंतयं, भावभावणाओ

(ब) कंसातील शब्दांपैकी योग्य शब्द निवडून वाक्ये पूर्ण लिहा.

- (१) (महावीरो / महावीरेण) पण्णाए धम्मस्स परिकखा कया ।
- (२) महावीराणं उवएसस्स अम्हे बहुमाणं (करेमि / करेमो) ।
- (३) भगवईसुत्तस्स पढमस्स पगरणस्स छट्ठे (उद्देसं / उद्देसे) वाउज ल विसए एगो दिट्ठंतो विज्जइ ।
- (४) सव्वे जीवा जीविउं (इच्छंति / इच्छइ) ।
- (५) भद्दाए खेमकुसलं (पुच्छिउं / पुच्छिऊण) राया आगओ ।

